

Устод Нурӣ ва масоили рӯҳоният дар Тоҷикистон

Истиқлолияти Тоҷикистон заминаи қадиде барои фаъолияти рӯҳониён ва уламои динӣ дар нақшофаринии низоми фарҳангии кишварамон фароҳам овард. Агарчи рӯҳоният дар давраҳои мухталиф мушкилиҳои гуногунро озмуда буд, вале дар оғози истиқлолияти ҷумҳурӣ ҳам дар ин росто боз ба душвориҳо ва мушкилот рӯбарӯ шуд ва хушбахтона, пас аз имзои Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва оштии миллӣ ҷойгоҳи аслии ҳешро дар ҷомеа пайдо карда истодааст.

Рӯҳоният дар ин ҷомеаи навин чӣ нақше бар ўҳдаи худ дорад ва рӯҳониён пас аз сангари эътироз ва муқовимат дар ҷомеа дар чӣ ҷойгоҳ ва мавқеъ қарор хоҳад гирифт? Ба ин савол устоди шодравон Сайид Абдуллоҳи Нурӣ посухи рӯшан доданд. Ба ақидаи эшон рӯҳоният ҳарчанд вориди системи ҳукумати намешавад ва дар идораи кишвар даҳолате нахоҳад дошт, вале аз нуфузи маънавии худ истифода намуда, нақши фарҳангофаринӣ ва тарбияи ахлоқии ҳешро ифо мекунад. Аммо ин ақида дар миёни худи рӯҳоният аз ягонагии андеша бархӯрдор набуд. Аммо устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ ақида ба он доштанд, ки дар марҳилаи созандагӣ корро раҳо накарда, барои рушду нумӯи кишвар саҳим бошанд, ба канорагирии рӯҳоният аз созандагӣ мувофиқ набуданд. Ў нақши фарҳангро дар созандагии кишвар муъассир медонистанд ва барои густариши он кӯшишҳо ба ҳарч медоданд. Ин масъаларо борҳо зимни суҳбатиҳои худ ошкор мекуфтанд. Аммо эшон таъкид мекарданд, ки равияи ифротгароӣ ҷойгузини фарҳанги равшангарӣ ва таҳаммулпазир нашавад. Уламои ислом бояд рӯшанфикр ва рӯшанзамир бошанд, ба ҳар пурсиш посухи илмӣ ва қаноъатбахш дода тавонанд, аз ин рӯ бояд рӯҳониёни мо таҳсилкарда ва дороии ҷаҳонбинии васеъ бошанд. Мекуфтанд, ки ҷавонони мо бояд дар донишгоҳҳои ватанӣ ва хориҷӣ таҳсили илм кунанд ва ба ниёзҳои фардои кишвар ҷамаҷониба ҷавобгӯ бошанд. **«Уламо ба ин созандагӣ бояд кӯмак кунанд, канор наистанд ва назоратгар ва бетараф набошанд»**- чунин буд андешаҳои волои устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ дар замони пас аз истиқлоли кишвар ва чунин таъкидро ба маврид доштанд: **«Қиссаи пурғусса ва талх ин шиғоли як фарҳанг аз ҷониби фарҳанги дигар аст ва қиссаи ширини он муқовимат аст. Абрҳо ва сояҳоро бояд бардорем. Коҳиши нуфузи бегонагон дар фарҳанги мо, афзудани арзишҳои зарбӣ ва нуфузи он ба фарҳанги мо, таблиғоти фарҳанги омиёна ва аз назари ахлоқӣ бегона, ин аст феҳристи самтҳои асосии фарҳангии мо»**.

Дар Тоҷикистон дину мазҳаб дар зиндагии иҷтимоӣ ва фарҳангии мардум нақши муҳим дорад ва аз ин рӯ масҷид аз муъассиртарин мароҳили зиндагии фард дар ҷомеа ба шумор меравад. Устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ ба ҷойгоҳ ва нақши фарҳангиву ахлоқии ин макони муқаддас таваҷҷӯҳи бештаре зоҳир менамуданд. Дар таълимоти Ислом фаъолиятҳои иҷтимоӣ фарҳангӣ ва ахлоқии мусалмонон арзиши волое дорад. Нигоҳе ба маросим ва маносикии ин дин монанди ҳаҷ, намози ҷумъа ва намозҳои ҷамоат ва ғайра нишон медиҳад, ки бисёре аз онҳо ба танҳои қобили анҷом нестанд ва ниёз ба иҷтимоӣ ва мушорикати ҷамагонӣ доранд. Дар ин миён масҷид ба унвони макони таҷамӯи мусалмонон барои анҷоми муҳимтарин амали мазҳабӣ, яъне намоз, ки дар Қуръони карим ба унвони сутуни дин таъбир шудааст, аҳамият ва ҷойгоҳи арзишманде дорад.

Аммо бо фармудаи устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ: «Имрӯзҳо ба назар мерасад, ки бар асари рушди фаъолиятҳо ва ниҳодҳои созмонҳои мухталиф дар зиндагии иҷтимоӣ бархе аз коркардҳои суннати масҷид, монанди коркардҳои омӯзиши фарҳангӣ камасар ва беранг шудааст. Ҳол он ки бо тавачҷӯҳ ба шароити кунунии кишвар (баҳси таҳҷуми фарҳангӣ, гироиши ҷавонони мусалмон ба динҳои гайриисломӣ), масҷид ба унвони муҳимтарин макони мазҳабӣ метавонад нақши фаъоле, ба вижа дар ҳавзаи фарҳанг ва мушорикати фарҳангӣ дошта бошад. Муҳимтарин таҷассуми берунии тамоми динҳо парастиигоҳҳо, ибодатгоҳҳост ва дар Исломи низ шукӯҳмандтарин таҷассуми берунии биниши исломӣ масҷид аст».

Аммо дар замони Шӯравӣ ба масҷидҳо бештар аз дидгоҳи сиёсӣ ва синфӣ баҳо дода мешуд ва нақши маънавиёт ва фарҳангофаринии онҳо аз назарҳо дур монда буд. Аз ин рӯ масҷидҳоро ба чойхонаҳои сурх ва клубҳои атеистӣ табдил дода буданд. Чунин болшевикисозии фарҳанг реша дар умқи ҷомеаи суннати мусалмонӣ надошт ва пас аз фурӯпошии Иттиҳоди Шӯравӣ зуд аз байн рафт, вале мутаассифона, ҳоло ҳам осори манфии он дар ҷомеаи кунунӣ боқӣ мондааст. Устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ нақш ва мақоми иҷтимоӣ ва маънавии масҷидҳоро дар ҷомеа чунин арзёбӣ намудаанд: «Масҷид фақат ҷойи ибодату маъбади соддае нест, масҷид ба унвони байти Худо хонаест рӯҳониву воло ва фикҳи исломӣ аҳкоми вижаеро барои вуруду хуруҷ, таҳорат, назофат ва тазйиноти он дақиқан таъйин кардааст... Мусалмонон омӯзиши дини худро дар масҷид фаро мегирифтанд ва дар сурати рӯёрӣ бо мушкилот дар фаҳми умуми динӣ ба масҷид муроҷиғат мекарданд.

Паёмбари бузурги Исломи (с) таъкиди бисёре бар омӯхтан ва касби илм доштанд. Дар замони зиндагии эшон масҷид бештар маҳалли омӯзиши Қуръон, аҳкому ахлоқ буд. Пас аз Паёмбар (с) масҷид ба таври умда, маҳалли омӯзиши Қуръон, аҳодис ва омӯзиши забони арабӣ гардид. Аз он ҷое, ки донишандӯзӣ фаризаи ҳамагонӣ ба шумор меомад, на танҳо масҷиди муҳим ба унвони мадраса истифода мешуд, балки тамоми масҷид хурду бузург низ ба ин кор меомад. Бад-ин тартиб дар садаҳои аввалияи исломӣ масҷид пойгоҳи муҳими омӯзиш ва саводомӯзӣ буд. Дар пайванд бо ҳамин нақш омӯзиш ба тадриҷ, масҷиди умдаи доройи китобхонаҳои азим ва қимате гузошт, ки мавриди истифодаи донишпажӯҳон, талабагон ва муҳаққиқин буд».

Ба равшанӣ дарёбем, ки масҷид пешинаи дурахшони таърихӣ дар зиндагии иҷтимоӣ ва фарҳангии мусалмонон дошта, бисёре аз мушкилоти асосии ҷомеа дар масҷидҳо ҳаллу фасли худро меёфтанд ва мебоист, ки ин макони муқаддас рисолати худро дар ҷомеаи имрӯзӣ ба ҷо меовард.

Дар вақти дар қайди ҳаёт буданашон камина чанд суоле аз устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ карда будам, ки чаро дар Тоҷикистон масҷидҳо нақши гуногунро доранд? Эшон зимни сӯҳбат фармуданд, яке аз вижагиҳо ин маҳаллӣ будани масҷид аст. Бештари масҷид пайванди асосӣ бо сохту бофти маҳаллаи худ доранд. Бо тавачҷӯҳ ба ин вижагӣ мушаххас мешавад, ки масҷидҳо ниҳодҳои мушобех ва яксон нестанд. Барои намуна хонаҳои фарҳангии маҳалла, ки аз сӯи шаҳрдорӣ дар маҳалли мухталиф сохта мешаванд, аз назари идорӣ тақрибан мушобеҳи якдигаранд. Аммо масҷидҳо бо вучуди рисолати ягона, яъне ибодатгоҳ буданашон, боз аз якдигар тафовут доранд. Ин, албатта, ба бофти фарҳангӣ ва ахлоқии сокинони ҳар як маҳал вобаста аст. Дар бораи ҷаззобиятҳо ва имконоти масҷидҳо эшон ишора карданд, ки омили муҳими дигар, тавачҷӯҳ ба ҷаззобиятҳои ин амокини муқаддас аст. Шакку шубҳае нест, ки тавачҷӯҳи мушорикати фарҳангӣ ва ахлоқӣ аз ҷониби ҷавонон аст ва

онҳо кӯшише шигифтангез ба зебой ва ҷазобият доранд; гоҳ як хотира, гулгаште дар сахро, тасвири дарахти барӯманд ва ҷараёни наҳр ё ҷӯи обе барои ҳамеша дар зехни инсон мемонад. Ҳар сабзаву дарахт ва об ҳамон хотираро дар зехни ӯ ҷой мекунад ва шамими атре дар кӯчабоғ дар қалби ӯ маъво мегирад. Агар масҷид дар зехни ҷавон мисли он хотираи сабз равшан ва пурсафою муъаттар бошад, маълум аст, ки фитрати худҷӯии ҷавон ӯро ба сӯи масҷид чун оҳанрабо ба худ мекашонад. Масҷид ҷойгоҳи хотири ӯ мешавад, масҷид дигар як хонаи маъмулӣ дар шаҳру маҳалла нест, макони ҷазбест, ки ба андеша ва зиндагии ҷавон маъно медиҳад. Агар масҷид тавонад, ки бо фитрати ҷавон нисбати мустақиме пайдо кунад, ӯ ҷазби масҷид мешавад ва масҷид паноҳгоҳаш мегардад.

Оре, суханони устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ аини ҳақиқатанд. Вале мутаассифона, солҳои ахир бархе аз ниҳодҳои давлатӣ аз зиёд шудани теъдоди масҷидҳо ва намозгузoron дар ташвиш афтаданд. Онҳо намехоҳанд, ки ҷавонон, бахусус занону духтарон рӯ ба масҷид биёранд, ҳуқуқҳои худро бидонанд ва маърифати хешро баланд бардоранд. Аз ин рӯ, онҳо рафтани ҷавонони то синни ҳаҷдаҳсола ва занону духтаронро ба масҷидҳо манъ кардаанд. Ахиран даҳҳо масҷид дар шаҳру деҳоти кишварамон баста шуданд. Оё бо ин иқдомоти ғайрисолим ва кӯтоҳназарона мушкилоти ҷиддии ҷомеъаро ҳаллу фасл кардан мумкин аст? Ҷавоби ин суол ҳатман манфӣ буда метавонаду бас.

Воқеъан, дар рӯзгори кунунӣ таваҷҷӯҳ ба фарҳанги воло хеле зиёд гардидааст. Аксари андешамандон бар ин боваранд, ки бидуни мушорикати фарҳангии муъайян, тавонони ҳаллоқияти озодонаи фарҳангӣ ва баҳрамандӣ аз манобеъи фарҳангӣ, тавсеъаи фарҳангиву ахлоқӣ имконнопазир хоҳад буд. Равшан аст, ки дар амалӣ сохтани ин ҳадаф ҳар ҷомеъа бояд бо таваҷҷӯҳ ба вижагиҳо ва шароити худ роҳи хосеро биебаду тай кунад. Аз ин рӯ гуфтан мумкин аст, ки яке аз имконоти муҳиму дастраси ҷомеъаи мо масҷид аст. Масҷид хонаи Худост ва ҷойгоҳи волое дар фарҳанг ва зиндагии мусалмонон дорад. Нигоҳе гузаро ба таърихи Ислом гувоҳи шуқӯҳ ва равнақи масҷидҳо ва анҷоми нақши омӯзишӣ, сиёсӣ, итимоъӣ ва фарҳангӣ аз сӯи онҳост. Таҳким ёфтани мушорикати фарҳангӣ аз тариқи масҷидҳо аз ҷаҳми сиёсатмадорони кишвар бояд дур намонад. Аммо дар ин миён бояд ба шароите таваҷҷӯҳ дошт, дар ибтидо бояд ба зарфият ва вижагиҳои монанди расмӣ набудан, маҳаллӣ будани масҷид дар канори ҷазобият ва имконоти он. Пас аз он мавзӯи шинохти муҳотаб ва тарҷехоти фарҳангиву ахлоқии ӯст, ки бояд дар дастури кори ходимони умури фарҳангии масҷидҳо қарор гирад. Дар аини ҳол набояд аз пораи зарфиятҳои мавзӯи масҷид ва мушорикати фарҳангӣ ғофил буд...

Қайд кардан лозим аст, ки мутаассифона, рӯҳоният ё уламои исломӣ ҷойгоҳи муносиби худро дар ҷомеъаи илмӣ имрӯзии Тоҷикистон пайдо накардаанд, бо ҳама талошҳои, ки то имрӯз сурат гирифтааст, ҳамчунон метавон аз ин кистӣ ва норасоӣ дар ин росто сухан гуфт. Истинод бар пешинаи пуразамати рӯҳоният ва осори густурдаи пешиниён ва бузургони Ислом низ наметавонад ин заъфро бипӯшонад ва гузашти айём ҳам бесамарии чунин тарзи роҳи ҳаллу фасли онҳоро нишон медиҳад.

Мушкилии дигар он аст, ки муҳаққиқони ин ришта методологияи таҳқиқотро наметавонанд ва заъфи рӯзафзуни фарҳанги таҳқиқ ва пажӯҳиш дар ин ҳавзаи рӯҳоният мебошад. Воқеъан, рӯҳонияти мо дар асре зиндагӣ мекунад, ки бори сангинеро бар дӯш доранд. Дар арсаи омӯзишу парвариш ва таҳқиқу пажӯҳиш роҳқардҳоеро пайдо накардаанд, посухгӯи ниёзҳои ҷомеъаи илмӣ нестанд ва дар

арсаи пажӯҳиш кори чиддиеро ба анҷом нарасонидаанд, гарчанде масоили илмӣ дар ин ҳавза хеле зиёд ва мунтазири таҳқиқу пажӯҳиш мебошад.

Дар робита ба ин мавзӯ қайд кардан лозим аст, ки дар Тоҷикистон фақри методологӣ дар ҳавзаи назарӣ ва илмии рӯҳоният мавҷуд аст. Аз тарафи дигар, ақибафтодагии иҷтимоӣ доро будани рӯҳоният натиҷаи аз ҷиҳати равонӣ дар вазъияти номуносиб (дискамфорт) қарор гирифтани рӯҳоният мебошад. Ва аз дигар тараф, вижагиҳои мардумӣ доштани рӯҳоният аст. Дар ислом рӯҳоният бо мардум мезист ва аксар вақт дар канори онон қарор доштааст. Дар ин маврид ҳақ ба ҷониби Маҳмудҷони Тӯраҷонзода аст, ки навиштаанд: «Вале бо вучуди ин ҳама безътиной нисбат ба эшон, қишири уламои исломӣ дар ҷомеа ва зиндагии ҳамарӯзаи мардум ҷойгоҳ ва таъсири муҳими худро доранд, аз гаҳвора то гӯр бо мардум ва бо фарҳанги мардум ва дар фарҳанги мардум ҳастанд».

Вижагии мардумӣ будани рӯҳоният, зимни ин ки эътиқодифарин будааст, ҷалб ва ҳимояти мардумро низ ба ҳамвора доштааст. Бинобар ин, нақши рӯҳоният имрӯз аз ҳассосияти зиёде бархӯрдор аст ва ин дар ҳолат, ки рӯҳоният ҳамвора яке аз унсурҳои асосии тавлидкунандаи фарҳанги диниву ахлоқӣ будааст. Аммо, мутаассифона, дар Тоҷикистон ва умуман дар Осиёи Марказӣ барои тавлиду нашри фарҳанги диниву ахлоқӣ камтар тавачҷӯх шудааст. Марказҳои илмӣ, муъассисаҳои таҳқиқоти фарҳанги исломӣ барои ҷунин фаъолиятҳо мавҷуд нестанд. Баъзе фаъолиятҳои илмие, ки анҷом мепазирад, танҳо дар сатҳи ташаббускорӣ ва хусусӣ сурат мегирад.

Лозим ба ёдоварист, ки 34 сол пеш дар замони Шӯравӣ як зумра донишмандони исломӣ барои эҳёи фарҳанги исломӣ иқдоми наҷиб ба амал оварданд, ки саромади онҳо устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ буд. Ба хоҳири густариши фарҳанг ва маърифат эшон *Наҳзати Ҷавонони Исломии Тоҷикистон*ро таъсис доданд, ки баъдан ба *Ҳизби Наҳзати Исломии Тоҷикистон* табдил ёфт ва имрӯз яке аз созмонҳои бонуфузи сиёсии кишвар ба шумор меравад ва рисолати хосеро ба дӯш дорад. Ба қавли номзади улуми сиёсатшиносӣ Муҳиддин Кабирӣ:

“Воқеан, тибқи таҳқиқоте, ки мо гузаронидем, ҲНИТ як ҳаракати сиёсии ислохотхоҳии исломӣ дар Осиёи Марказӣ ба шумор меравад, пайдоиши онро дар нимаи асри бист бояд донист. Вале ин маънои онро надорад, ки ин ҷунбиш дар як ҷойи холӣ, беамина ба вучуд омада бошад. Маълум аст, ки дар охири асри нуздаҳ ва аввали қарни бист дар Бухоро, умуман дар Мовароуннаҳр ҳаракати хеле қавие бо номи маорифпарварӣ ё бо истилоҳи баъдина ҷадидия ва ё ҷавонбӯхориён ба вучуд омаданд, ки ба он Аҳмади Дониш, Фитрат, Садри Зиё, Садриддин Айнӣ барин донишмандон ва рӯшанфикрон шомил буданд. Ин гурӯҳ мехостанд, ки бо ворид кардани ислохот, ҳам ислохоти сиёсӣ ва ҳам иҷтимоӣ фарҳангӣ ҷомеаи Бухоро ва Мовароуннаҳро, ки ба як бунбасти сахт дучор шуда буд, берун бикашанд. Агарчи ин гурӯҳ мушкilotи зиёд доштанд, бо вучуд, ба натиҷае расиданд. Тавассути ин ҷунбиш афкори ислохотхоҳӣ дар ҷомеаи вақт ба вучуд омад ва ба оҳистагӣ ҳам бошад, каме густариш ёфт. Мутаассифона, ҳамлаи Русияи подшоҳӣ ва баъдан Инқилоби Октябр садди роҳи ба натиҷаи ниҳой расидани ин ҷунбиши ислохотхоҳии исломӣ гардид.

Ба ҳамагон маълум аст, ки бо ташкили Иттиҳоди Шӯравӣ ва ҷумҳуриҳои миллии Осиёи миёна дар ҳаёти он, ақида ва ҳомилони он, сарварону намояндагони маъруфи ин ҷунбиши ислохотхоҳии исломӣ аз байн бурда шуд. Бо ҳамин сабабҳо ҷунбишҳои ислохотхоҳии исломӣ дар ҷамоҳири Осиёи Миёна аз аввали солҳои

бистуми асри ХХ то нимаи дуввуми ин аср карахт шуда монданд. Вале ин маънои онро надошт, ки ин афкор пурра аз байн рафта бошад, баръакс чун ахгари зери оташ пинҳон буд. Бо фарорасии шароити нисбатан мусоид, дар Мовароуннаҳр низ ҷунбишҳои ислохотхоҳии исломӣ эҳё ва фаъол шуданд. Метавон ин ҷунбишу ҳаракатҳои навхезро идомаи ҳамон ҷунбишҳои ислохотхоҳӣ исломии Бухоро номид. Баъзе аз муҳаққиқон қайд кардаанд, ки ин ҷунбишҳо дар марҳалаи аввал ҳаракати ислохотхоҳии иҷтимоӣ буданд, ки дар ҳақиқат дуруст аст. Чунки дар даврони Шӯравӣ ба вуҷуд омадани ҷунбиши сиёсӣ гайриимкон буд ва хурдтарин зухуроти ҳаракати сиёсӣ феврал саркӯб карда мешуд. Ҳеҷ кас дар он замон тасаввур карда наметавонист, ки давлати абарқудрати Шӯравӣ ба зудӣ аз байн меравад. Вале дар ҳар сураат ин ҷунбиш ҳаракати ислохотхоҳии иҷтимоӣ буд ё сиёсӣ, онҳо тавонистанд, ки дар байни ҷомеа бо душворӣ, бо оҳистагӣ ҳам бошад, мавқеъ пайдо кунанд. Ҳаракати Наҳзати Исломии Тоҷикистон чун як нерӯи ислохотхоҳ ба миён омада буд ва бешубҳа, дар таҳаввулот ва пайдо гардидани афкори наву тоза ва ташаккули афкори қиддии ислохотхоҳӣ ва истиқлолталабӣ таъсири зиёде дар ҷомеаи кишвари мо гузоштааст.

Устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ дар он айём яке аз чехраҳои бо нуфӯзи исломӣ дар миқёси Осиёи Миёна ба шумор мерафт. Вай бо тадрис дар даҳҳо ҳалқаҳои омӯзишӣ қишири донишомӯз ва фарҳангдӯсти миллатро ба фарҳанги асили исломӣ ошно сохта, заминаҳои бозгашт ба асолати тамаддуни миллиро дар қалбу андешаҳои онҳо омода сохт. Ҳамчунин зимни сухарониҳои пурмӯҳтаво ва ҳусни муъоширати исломии худ афкори оммаро ба сӯи фарҳанги бузурги ниёгон ҳидоят мекард.

Ҳамчунин устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ тавонист бегона ва нодуруст будани андешаи ҷудоии дин аз давлатро барои насли ҷавон бифаҳмонад. Мардум дар партави таълимоти ӯ ба моҳияти аслии Ислми пай бурда, онро ба унвони дини сиёсат, дини дорони низоми комили иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва иқтисодӣ ва... бишиносад”.

Аз ин рӯ, ҳақ ба ҷониби пажӯҳишгар Қиёмиддин Сатторист, ки дар ин маврид гуфтааст:

“Метавон гуфт, ки устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ бо таъсиси Ҳизби Наҳзати Исломии Тоҷикистон ва фаъолияти густурдаи он халқии гусастаи ҷунбиши маъорифпарвариро на танҳо дар Тоҷикистон, балки дар диёри бостонии Мовароуннаҳр ё худ Бухоро пайваст намуда, рисолати бузурги хешро дар ин росто ба ҷо овард. Ӯ қариб чихил соли умри бобаракати худро сарфи ин роҳи наҷиб ва хайр сарф кард. Худи устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ ба ҷунбиши маъорифпарварии Бухоро, намояндагони маъруфи он таваҷҷӯҳи хосса дошт ва ҳамеша таъкид мекард, ки бояд ҳар яки мо, баҳусус рӯшанфикрони ҷомеаи кишвар кӯшиши ба харҷ диҳем, ки мероси маъорифпарварони исломии гузаштаи хешро ҳарчи бештару беҳтар биомӯзему сармаишқи қору фаъолияти ҳаррӯзаи худ қарор диҳем, то ки ин халқии навпайвасти ин ду ҷунбиш боз ҳам мустаҳкамтар гардида, афкори маъорифпарварӣ, ислохотхоҳӣ ва истиқолоияталабӣ дар ҷомеаи кишвари мо густаришу тавсияи тоза ёбад. Мардуми мусалмони мо ба асолати хеш баргарданд ва дар ҷодаи истиқрори сулҳу ошӣ, ваҳдати милли, ободонӣ, шукуфоии ватани азизамон бо қатъият гоми устувор бардоранд».

Воқеъан, мушоҳидаҳо ва таҳқиқот дар ин росто аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки фаъолияти ҲНИТ дар қатори ҳадафҳои умдаи сиёсӣ, бештар эҳёи фарҳанги миллии исломиро мадди назар доштааст. Таъкидҳои бевоситаи устод Сайид Абдуллоҳи

Нурӣ барои ин ҳадаф ва чопи мақолаву гузоришҳо пиромуни фарҳангу ахлоқи ҳамидаи инсонӣ бештар аз ин масъала дарак медиҳад. *(Ниг. ба саҳифаҳои ҳафтаномаи «Наҷот», «Сафинаи умед», «Иқбол» ва чанде дигар мақолоту гузоришҳои аъзои ҳизб).*

Аз ин рӯ гуфтан мумкин аст, ки зарфияти фарҳангофаринии рӯҳоният метавонад таҷрибаи фарҳангиро ғанӣ гардонад ва ба шарте, ки вижагиҳои равонию маърифатии ин қишри ҷомеа ба унвони субъекти фаъолияти иҷтимоӣ-иҷтимоӣ фарҳангӣ омӯхта шавад. Воқеъан, дар рӯҳоният вижагиҳои кайфияти равониву маърифатӣ мавҷуд аст, ки дар эҷоду бунёдкорӣ зоҳир мегардад ва қодир ба бозофаринии арзишҳои волои фарҳангӣ мебошанд.

Устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ дар иртибот ба либосу тарзи зиндагонии рӯҳониён ва тафреҳу фароғати онҳо ҷиддӣ аҳамият медиҳад. Воқеъан, робитаи сару либос ва фарҳанг то андозае қавист, ки вақте як хориҷӣ ва ё ғарибе вориди муҳите мешавад, нахустин аломате, ки ӯро мешиносанд, ҳамон либоси ӯст. Гуё инсонҳо бо либоси худ бо якдигар “сӯҳбат” мекунанд ва ҳар кас бо забони либоси хеш худро муъаррифӣ менамояд, ки ман кистам, аз кучо омадам ва ба чӣ дунё ва ба чӣ фарҳанге таъаллуқ дорам. Либоси инсон тобеи фарҳанги ҷомеа ва сипас тобеи салиқаи ҳуди ӯст. Дар ҳар ҷомеа навъу кайфияти либоси занону мардон илова бар ин ки тобеи шароити иқтисодиву иҷтимоӣ ва иқлимии он ҷомеа аст, воқеъан тобеи ҷаҳонбинӣ ва арзишҳои ҳоким бар фарҳанги ҷомеа, ҳатто баёнгар ва ойинаи он ҷаҳонбинист.

Дар тафаккури исломӣ шахси рӯҳонӣ бояд ба унвони як инсон ба сурати бисёр ҷиддӣ вориди иҷтимоӣ шавад, лозим аст даст аз таҷаммулу худнамоӣ бардорад. Шахси рӯҳонӣ ҳам бояд либоси озода, покиза ва бозгӯкунандаи ахлоқу одоби рӯҳонӣ дар бар дошта бошад. Воқеъан, ҳуди устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ намунаи чунин рафтор ва фарҳанги миллӣ буд. Дар тӯли зиндагии хеш ҳамеша дар либоси урфӣ ва дар сар тоқии тоҷикӣ дошту ифтихор мекард. Дар кулли нишастҳои илмию сиёсӣ ва сафарҳои хориҷии хеш ҳамеша ба ҳамон либоси суннатии тоҷикӣ вафодор монд.

Имрӯзҳо пас аз воҳӯрии сардори давлат Эмомалии Раҳмон таваҷҷӯҳи тамоми сохторҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ, ташкилотҳои динӣ, ВАО барои ба танзим даровардани расму ойинҳои мардумӣ нигаронида шудааст. Гурӯҳҳои таблиғотии таъсисдодаи ҳукумат ба тамоми шахру навоҳӣ сафар карда, бо мардум мулоқоту воҳӯриҳо гузаронида истодаанд. Рӯзи 24 майи соли ҷорӣ мулоқоти Раиси ҷумҳур бо намояндагони рӯҳониён ва дигар қишрҳои ҷомеа дар назар аст, ки дар ин воҳӯрӣ қазияи мазкур ҷиддан мавриди баррасӣ қарор мегирад. Маълум аст, ки амалӣ кардани ин иқдом пеш аз ҳама ба даҳлат ва мавқеъгирии рӯҳониёни расмӣ ва ғайрирасмӣ кишварамон саҳт вобаста аст. Аз ин рӯ, шабу рӯз расонаҳои хабарӣ, садо ва симо рӯҳониён дар ин мавзӯ сӯхаронӣ мекунанд ва иқдоми сарвари давлатамонро дастгирӣ менамоянд. Вале бояд гуфт, ки ба танзим даровардани расму ойинҳои мардумиро ҲНИТ бо сарвари устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ сӣ сол пеш оғоз намуда буд ва бар асари таблиғоти нодурусти ниҳодҳои давлатии вақт ва қишри рӯҳониёни муҳофизакор ин ташаббуси ислохотҳои онҳо на танҳо ба ноқомӣ мувҷеҳ гардид, балки ба онҳо тамғаи “ваҳҳобӣ” зада шуд. Ҳуди устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ ин қазияро чунин шарҳ додаанд: *“ Вақте ин ҳаракатро (ҲНИТ дар назар аст – С.С) таъсис додему ба фаъолият шурӯъ кардем, исломи номи муҳаммадиро мехостем ба мардум бифаҳмонем, баъзе чизҳои, ки дар Ислми амришуда нестанд ё аслан қарданашон*

макрӯҳ аст, иҷрои онро ҷоиз намешуморидем. Яъне кӯшиш мекардем, ки расму русуми мардумиро тибқи фармудаҳои Худо ва Паёмбари Ислому (с) ба роҳ монем. Ин иқдоми ислоҳхоҳии мо ба табъи як зумра рӯҳониёни қадиму ба истилоҳ муҳофизакор нафорида. Мо дар асоси китобҳои ҳазрати Имоми Аъзам- Абуҳанифа (р) ба ин чизҳо назар кардем, дидем, ки исрофи зиёд дар маросимҳо, маҳрҳои гарони духтарону занон, ки боиси қашшоқии мардуми мусалмони мо мегардад, мамнӯъ будану раво набудани онҳоро ба халқ мефаҳмондем ва ин корро на ба хоҳири мубориза бо донишмандон ва рӯҳониёни он замон мекардем. Оҳоро ҳамон вақт ҳам эҳтиром мекардему ҳанӯз ҳам эҳтиромишон мекунем. Ман гуфта метавонам, ки мо аз ҷинси онҳо ҳастему онҳо аз ҷинси мо. Онҳо бо мо душман нестанд ва бародарони ҷониву диниамон буданду ҳастанд. Азбаски душманони Ислому моро бо ҷунин урфу одатҳои вазину хурофотие, ки аслан робита ба аҳкоми шаръи муҳаммадӣ надоранд, таъна мекарданд, мо хостем бифаҳмонем, ки ин русуми мардумист, урф аст, на фармудаи дини мубини Ислому. Маҳз ҳамин боис шуд, ки тавре ки замоне маъорифпарваронро “ҷадид” гуфта, алайҳи онҳо ҳам ҳукумати Бухоро ва ҳам рӯҳониёни муҳофизакор мубориза бурда, саркӯб карданд, дар ҷомеаи мо низ ҳамон чизро шаклан тағйир дода, ба ҷунбиши ислоҳотхоҳии исломии мо тамғаи “ваҳҳобӣ” заданд... Умуман созмони “Наҳзати Ҷавонони Исломии Тоҷикистон” (баъдтар номи ҲНИТ-ро гирифт –С.С) ҳеҷ иртиботе ба ҷараёни ваҳҳобӣ надошт ва сароҳатан изҳор медорам, ки надорад”. (Низ. Сайид Абдуллоҳи Нурӣ. Ҳизбе, ки реша дар ормони мардум дорад, дар китоби ҲНИТ- зодаи ормони мардум, Душанбе, соли 2003, саҳ 18-19).

Оре, маҳз ҳамин ислоҳотхоҳии иҷтимоии ҲНИТ боиси муҳолифат ва ҷудоии қишри рӯҳониён дар Тоҷикистон гардид. Вале имрӯз ҳаёт нишон дод ва собит сохт, ки хати маши муайянкардаи устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ дуруст ва дурандешона будааст. Имрӯз аз ҷониби ҳукумат ва ҳам аз ҷониби рӯҳониёни рӯшанфикру тараққиҳоҳ ва аксари қишрҳои ҷомеа ҷонибдорӣ пайдо карда истодааст. Умед дорем, ки шогирдон ва пайравони устои фақид Сайид Абдуллоҳи Нурӣ васияти эшонро ба ҷо оварда, дар самти ислоҳоти иҷтимоӣ, баҳусус ба танзим даровардани расму ойинҳои мардумӣ ва баланд бардоштани сатҳи неқӯаҳолии мардуми Тоҷикистон саҳми босазо мегузоранд.

*Сафар Сулаймонӣ,
доктори улуми педагогӣ,
профессор*

Сарчашмаҳои истифодашуда

1. Кабирӣ, Муҳиддин. Шинохте аз шахсияти устод Сайид Абдуллоҳи Нурӣ// Сафинаи умед:Маҷаллаи илмӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ.-2006.-№8(63).
4. Кабирӣ, Муҳиддин. Роҳи мо пок аст, доғро намепазирад//Наҷот:Наширияи Ҳизби Наҳзати Исломии Тоҷикистон.-2006.-9 феврал.
5. Нурӣ, Сайид Абдуллоҳ. Рисолати зиёиён ҳифз кардани амонати ниёгон аст// Наҷот.-2006.-1.04.-№14(266).
- 6.Нурӣ, Сайид Абдуллоҳ. Дар он сӯи сиёсат.-Душанбе,1996.
7. Нурӣ, Сайид Абдуллоҳ. Имрӯз ва фардои Тоҷикистон.-Душанбе,2000.
- 8 .Нурӣ, Сайид Абдуллоҳ. Назарее ба ҳуқуқи башар аз дидгоҳи Ислому.-Душанбе,2001.

9. Нурӣ, Сайид Абдуллоҳ. *Истиқлол чӣ мафҳум дорад?*.-Душанбе, 2001.
10. Нурӣ, Сайид Абдуллоҳ. *Ҳизбе, ки реша дар ормони мардум дорад*. ҲНИТ-зодаи ормони мардум.-Душанбе, 2003.
11. Сулаймонӣ С. *Рӯҳоният дар масири ҷаҳонишудан ва мушкилоти ҳифзи фарҳанги исломӣ: як таҳқиқи мавридӣ//Ҷаҳонишудан ва мушкилоти ҳифзи фарҳанги миллӣ: Маҷмӯъаи мақолоти конфронси байналмилалӣ/Мураттиб ва муҳаррир С. Сулаймонӣ.- Душанбе: Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти РТ, 2006.-С.78-86 .*
12. Сулаймонӣ С. *Нақши рӯҳоният дар густариши фарҳанги исломӣ//Сафина умед: Маҷаллаи илмӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ.- Душанбе, 2006.- №10(65).- С.1-6.*
13. Сатторӣ, Қиёмиддин. *Сухане чанд перомуни шахсият ва осори Сайид Абдуллоҳи Нурӣ//Сафинаи умед: Маҷаллаи илмӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ.-2007.-№1 (68).-С.1-6.*
14. Тураҷонзода, Ҳоҷӣ Маҳмудҷон. *Уламои исломӣ ва арзишҳои миллӣ//Миллат.-2007.-№3.-С.8-9.*